

การประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา
ของชุมชนตำบลแคน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม
The Construction of Spiritual of the Phra That Phra Bu Relic to Enhance Religious
Tourism Community of Khaen Parish Wapipathum District Mahasarakham Province

ศุภโชค ดงสมบัติ^{1*} ชีระพงษ์ มีไธสง² และ อภิญญาวัฒน์ โพธิ์सान²

Supachok Dongsombat^{1*}, Theeraphong Meethaisong², and Apinyawat Phosan²

นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาและภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม¹

รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม²

Ph.D. Student in Philosophy of Religion and Wisdom for Development,

Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University¹

Associate Professor Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University²

*Corresponding author, e-mail: supachok252801@gmail.com

วันที่รับบทความ: 6 กันยายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 31 ตุลาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 11 พฤศจิกายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษารูปแบบการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนตำบลแคน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 รูป/คน รวมไปถึงการสังเกตการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ของพระธาตุพระบุ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษารูปแบบการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนตำบลแคน สามารถแบ่งออกเป็น 4 หัวข้อ ดังนี้ 1. การประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ 2. การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อกับกิจกรรม 3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนตำบลแคน และ 4. ผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อกับกิจกรรม โดยพื้นที่ตำบลแคนมีทุนทางความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางมนุษย์ ที่ชุมชนยังคงรักษาและสืบทอด เช่น งานนมัสการพระธาตุพระบุ และบุญคุณลาน สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติที่ช่วยสร้างความสามัคคีและรักษาประเพณีอันดีงามไว้ต่อไป

คำสำคัญ: การสร้างทุนทางความเชื่อ, พระธาตุพระบุ, การท่องเที่ยวเชิงศาสนา

Abstract

This research study aims to study the process of constructing belief capital related to Phra That Phra Bu to promote religious tourism in the community of Khaen Sub-district, Wapipathum District, Mahasarakham Province. This study employs a qualitative research methodology and draws on documentary research and fieldwork. Data were collected through focus group discussions, in-depth interviews with a sample group of 30 participants, and participant observation conducted in the area of Phra That Bu. The findings indicated that the process of constructing belief capital to promote religious tourism in the Community of Khaen Parish. Can be categorized into four main themes: 1. The construction of belief capital related to Phra That Phra Bu, 2. Tourism is linked to the

creation of religious capital with activities 3. Promoting religious tourism in the Community of Khaen Parish, and 4. The impact of tourism activities linked to the creation of religious capital on activities. The area possesses belief capital, natural resources, and human capital that the community continues to preserve and pass down through traditions such as the Phra That Phra Bu worship ceremony and the “Boon Khun Lan” (Harvest Festival). These practices reflect the relationship between people and nature, fostering social unity and ensuring the preservation of these valuable traditions.

Keywords: Capital Creation Belief, Phrathra Phrabu, Religious Tourism

บทนำ

ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ภาคอีสาน” นับเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญยิ่งทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศไทย ด้วยเป็นแหล่งที่มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนมาอย่างยาวนานนับพันปี เกิดการผสมผสานของชนเผ่าและชาติพันธุ์ต่าง ๆ ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม (ศุภลักษณ์ ใจวัง, 2558 : 91) ส่งผลให้ภาคอีสานมีความหลากหลายทั้งด้านภาษา ประเพณี ความเชื่อ และศิลปกรรม ซึ่งได้ถูกส่งสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นกลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ปรากฏเด่นชัดในรูปของ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ฮีต 12 คอง 14 ที่ยังคงปฏิบัติสืบเนื่องจวบจนปัจจุบัน (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2558 : 5) อย่างไรก็ตาม เมื่อโลกเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้วิถีดั้งเดิมหลายอย่างเริ่มเสื่อมคลายลง การคงอยู่ของทุนทางความเชื่อจึงถูกท้าทายด้วยความเร่งรัดของโลกสมัยใหม่ ซึ่งอาจทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ให้คุณค่าแตกต่างไปจากเดิมและหลุดจากรากทางวัฒนธรรมของตน

จากมุมมองของนักพัฒนาสังคมและนักวิชาการหลายสาขาเห็นว่า การใช้ทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางความเชื่อที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนา ทั้งในด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก การสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการปลูกจิตสำนึกในอัตลักษณ์ ถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย แนวคิดเรื่องทุนทางความเชื่อ ซึ่งหมายถึงชุดความสัมพันธ์ ความเชื่อ คุณค่า และวิถีปฏิบัติ ที่หล่อเลี้ยงทั้งจิตใจและความสัมพันธ์ในสังคม (นุทิศ เอี่ยมใส, 2555 : 8) สามารถนำมาใช้เชื่อมโยงกับทุนทางธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดงานบุญ งานประเพณี หรือการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา ที่ทำให้ชุมชนเกิดรายได้ ควบคู่ไปกับการธำรงคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม (ชลดา บุญอยู่, 2556 : 8 - 9) จึงถือเป็นกลไกสำคัญในการแก้ปัญหา การเสื่อมถอยของวิถีท้องถิ่น และเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเพราะตั้งอยู่บนฐานทุนเดิมของชุมชนเอง

ในการศึกษานี้ ได้มุ่งเน้นไปยังพื้นที่ชุมชนบ้านแคน ตำบลแคน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งถือเป็นตัวอย่างที่สะท้อนภาพของชุมชนอีสานได้อย่างชัดเจน ทั้งในแง่ประวัติการตั้งถิ่นฐานที่เริ่มจากการอพยพของชนกลุ่มหนึ่งจากสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เข้ามาสร้างบ้านเรือนและได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านแคน” สืบทอดมา (กลุ่มปราชญ์ชุมชน, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มกราคม 2566) ความเชื่อและประเพณีที่หล่อหลอมคนในชุมชนยังปรากฏให้เห็นอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะความศรัทธาในพระพุทธรูปที่ปรากฏทั้งในรูปการสร้างวัด เช่น “วัดสระแคน” ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางจิตใจของชุมชนและสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญ รวมถึงความเชื่อเรื่องพระพุทธรูป (ผุด) ที่ชาวบ้านเชื่อว่าไหลขึ้นมาจากพื้นดิน อันเป็นที่มาของ “พระธาตุพระบุ” ซึ่งต่อมาถูกก่อสร้างเป็นเจดีย์บรรจุไว้ และกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หมู่บ้าน นำไปสู่การจัดงานนมัสการพระธาตุพระบุในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี โดยมีทั้งพิธีบวงสรวงแบบพราหมณ์ พิธีพุทธ การรำบวงสรวง เจริญพุทธมนต์ ตักบาตร และถวายกุ่มข้าวใหญ่ สะท้อนความเป็นทุนทางความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างศาสนา ฝั พราหมณ์ และพุทธ (กลุ่มผู้นำศาสนา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มกราคม 2566)

ด้วยความสำคัญดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงเล็งเห็นว่า การศึกษาการประดิษฐ์สร้างทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในชุมชนบ้านแคน เป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การท้าววิจัย ทั้งนี้เพื่อค้นหาแนวทาง การพัฒนาที่ตอบโจทย์ชุมชนท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดประโยชน์หลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มช่องทางเศรษฐกิจ การกระตุ้นความร่วมมือในชุมชน การปลูกจิตสำนึกให้คนในเห็นคุณค่าของทุนวัฒนธรรมที่มี และยังเป็น

ต้นแบบให้พื้นที่อื่นที่มีทุนทางความเชื่อลักษณะเดียวกันได้ศึกษาเป็นกรณีเปรียบเทียบต่อไป ทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนา เพื่อให้เกิดความยั่งยืนจากฐานรากของท้องถิ่นอันจะเป็นการดำรงรักษามรดกภูมิปัญญาและความเป็นอีสานไว้อย่างมั่นคงสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนตำบลแคน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม

อาทิตย์ บุคดาตวง (2554 : 23 - 24) ได้แบ่งทุนทางสังคมออก 5 ด้าน ได้แก่ 1) ทุนทางสังคมด้านจิตวิญญาณระบบคุณค่าสำนึกท้องถิ่นภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิดรวมเรียกว่า Spirit Capital เรื่องคุณค่าพิธีกรรมในแต่ละสังคม 2) ทุนทางสังคมด้านภูมิปัญญา ได้แก่ องค์ความรู้ที่สะสมกันมารวมไปถึงวิถีชีวิตชุมชน 3) ทุนทางทรัพยากร 4) ทุนทางสังคมความหลากหลายทางชีวภาพ และ 5) ทุนทางโคทรพย์ มีมาตั้งแต่อดีตจนมาถึงปัจจุบันมีที่ดิน บ้าน นา สวน ไร่ ฯลฯ ที่บรรพบุรุษได้เก็บสะสมไว้จนกลายเป็นทรัพย์สินนั้น ๆ โดยอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวชุมชนและประเทศ

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2557 : 3 - 4) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นามธรรมและรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม ที่มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ได้รับความไว้วางใจ มีคุณธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน 2) ทุนสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน เพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง 3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน 4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน ร่วมกันใช้ประโยชน์ เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (2557) กล่าวว่า ทุน คือ แรงงานที่ถูกสะสมในรูปแบบที่ถูกทำให้เป็นวัตถุหรือถูกรวมไว้กับปัจเจกชนหรือกลุ่มของปัจเจกชน หรือคำว่าทุนที่ให้คุณค่าในสิ่งของในวัตถุนั้น ๆ จนกลายเป็นการตีเป็นราคาที่เกิดขึ้นในวัตถุสิ่งของที่เกิดจากการสะสมของแรงงาน สามารถจัดสรรพลังทางสังคมในแรงงานที่อยู่ในตัวบุคคลเป็นมรดกที่สืบทอดส่งต่อมาในการกำหนดตำแหน่งที่ทางสังคมแสดงหรือปัจเจกบุคคลเข้าไปอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งดำรงอยู่ในพื้นที่สังคมได้ จัดรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรม แยกออกได้ 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) ทุนที่รวมอยู่ในตัวตน คือ ทุนสำหรับการพัฒนาบุคลากรและสังคม การลงทุนในการพัฒนาทุนทางสังคมของบุคคล 2) ทุนที่ถูกทำให้อยู่ในรูปสถาบัน คือ การนำทุนทางสังคมของบุคคลมาใช้ในกระบวนการการศึกษาและการอบรมที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาขั้นสูง สถาบันการศึกษารวมถึงมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนและสถาบันอื่น ๆ ที่มุ่งเน้นในการสอนเรียนรู้ 3) ทุนวัฒนธรรมที่สามารถเปลี่ยนรูปภายใต้เงื่อนไขเฉพาะได้ คือ อาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนเศรษฐกิจหรืออาจถูกเปลี่ยนรูปให้กลายเป็นสถาบัน ในรูปของคุณสมบัติทางการศึกษาที่ทางการรับรองถือเป็นเกิดการแปลงทุนวัฒนธรรมด้วยการทดแทนสิ่งหนึ่งโดยอีกสิ่งหนึ่งเพื่อความสำเร็จ

2. แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม

Bourdieu (1986) นิยามทุนทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคลวัตถุสิ่งของและที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน แต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา

ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรมคือ รสนิยม (Taste) จะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้ดำรงรักษาชนชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป

วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ (2548) ให้ความหมายว่า วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีแนวประพฤติปฏิบัติร่วมกันมาอย่างยาวนานนับแต่อดีตถึงปัจจุบัน เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสานวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคเหนือ วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลางและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นต้น วัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละภาคจะมีความคล้ายคลึงกันบ้างหรือจะมีความแตกต่างกันออกไปของแต่ละท้องถิ่นในภูมิภาคนั้น ๆ ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นด้วยการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาจนเป็นที่ยอมรับร่วมกันในชุมชนหรือในท้องถิ่น วิถีชีวิตของคนในชุมชนหรือในท้องถิ่นย่อมจะมีความแตกต่างกันไปตามสภาพวัฒนธรรมในชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา การศึกษาและอาชีพ เกิดการผสมผสานปนกันทางวัฒนธรรม จึงทำให้การที่จะเห็นเอกลักษณ์ที่บริสุทธิ์ของชุมชนและท้องถิ่นแต่ในส่วนของสังคมชนบท ยังคงเป็นรูปแบบที่ไม่สลับซับซ้อนมากนัก ทำให้สภาพวัฒนธรรมในสังคมชนบท จึงมีเอกลักษณ์แห่งวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างชัดเจน

ฉลอง พันธุ์จันทร์ และ สรัญญา วิรัชวาท (2558 : 16) ได้ให้ความหมายว่า ทุนทางวัฒนธรรมในชั้นเป็นรูปเป็นร่างเกี่ยวข้องกับบุคคล และสื่อให้เห็นว่าเขาทำอะไรและทำอะไร ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปร่างนี้จะเพิ่มขึ้นก็เพราะการลงทุนลงแรงในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้ จึงส่งผลต่อครอบครัว ส่งทอดให้กับบุคคลในครัวครัวได้พัฒนาเรียนรู้ตามพฤติกรรมของผู้ที่ส่งทอดให้กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ดึงมาโดยสื่อผ่านออกมาเป็นเป็นวัตถุจับต้องได้ เช่น หนังสือ ภาพเขียน อุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องจักรที่นำมาผลิตสินค้า เราสามารถเชื่อมโยงวัตถุเหล่านี้เข้ากับทุนทางเศรษฐกิจและการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมในชั้นเป็นรูปเป็นร่างด้วยสัญลักษณ์ทางวัตถุเหล่านี้

3. แนวคิดเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

สมชาติ อุอ้าน (2552 : 9) การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของผู้คนจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่งเพื่อพักผ่อน ซึ่งรวมไปถึงการเดินทางภายในประเทศและการเดินทางระหว่างประเทศ นอกจากการเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้เพื่อการกีฬา เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้องก็นับเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น โดยในหลักเกณฑ์ความหมายกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้ 1) เดินทางจากที่อยู่อาศัยเดิมไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เดินทางด้วยความสมัครใจ และ 3) เดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่มีไว้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

นิศา ชัชกุล (2554) การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง เป็นกิจกรรมการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง ซึ่งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงปลายทางจะต้องประกอบด้วยปัจจัยสามประการ คือ การเดินทาง การค้างแรม และการกินอาหารนอกบ้าน

อารีย์ นัยพินิจ และคณะ (2556 : 31 - 40) ได้ให้แนวคิดด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอันประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบ ที่จะสามารถนำมาปรับใช้กับวัดในพื้นที่ได้ ดังนี้ 1) องค์ประกอบด้านสิ่งดึงดูดใจ คือ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาให้ความรู้สึกทางจิตใจในด้านบวกและมีสิ่งดึงดูดใจในด้านต่าง ๆ เช่น ความสวยงามของสถานที่ท่องเที่ยว ด้านเอกลักษณ์และคุณค่าทางศาสนา ด้านเอกลักษณ์และคุณค่าทางศาสนา 2) องค์ประกอบด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้แก่ การเดินทางมาจากสถานที่อื่น ๆ มายังวัดในพื้นที่ฝั่งธนบุรี มีความสะดวกไม่ว่าจะเดินทางมาด้วยรถส่วนตัวหรือเดินทางด้วยรถประจำทาง มีป้ายบอกทางที่ชัดเจนสามารถเดินทางไปได้ง่ายและถนนในการสัญจรเรียบไม่ขรุขระและมีการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ ของวัดให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ 3) องค์ประกอบด้านความปลอดภัย ได้แก่ เป็นสถานที่ที่คนในชุมชนดูแล มีความปลอดภัยคนในชุมชนช่วยกันเป็นหูเป็นตาทางวัดมีมาตรการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ เช่น ความปลอดภัยในการใช้รถ ความปลอดภัยในการใช้เส้นทางในการเดินทางความปลอดภัยในการให้บริการความพร้อมของอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัยในแหล่งท่องเที่ยว ความสะอาดของอาหารและเครื่องดื่ม 4) องค์ประกอบด้านการสนับสนุน ได้แก่ วัดมีการจัดกิจกรรมประเพณีตลอดทุก ๆ ปี เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาทำบุญมากและมีการให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ จนมีหน่วยงานเข้ามาให้การสนับสนุน

4. แนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อ

ปรีนทร์ นาคสิงห์ (2562) ได้กล่าวว่า การประดิษฐ์สร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับวัตถุทางความเชื่อเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้วัตถุมีคุณวิเศษ และเป็นที่ต้องการของตลาด โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ เจ้าพิธี เรื่องเล่าหรือตำนาน พิธีกรรม และประสบการณ์ ประกอบกับการสื่อสารผ่านสื่อหรือโฆษณา ยิ่งทำให้เป็นที่รู้จักและเป็นที่ต้องการของผู้คนมากขึ้น โดยในแต่ละช่วงเวลาจะมีการปั่นศรัทธา ทำให้ความเชื่อนั้นเป็นกระแสและเป็นที่นิยมจากกลุ่มคนที่อยู่เบื้องหลังการประกอบสร้างวัตถุทางความเชื่อประเภทนั้น ๆ การปั่นศรัทธาทำให้วัตถุทางความเชื่อเป็นที่ต้องการ จึงต้องมีการผลิตออกมาเป็นจำนวนมากภายใต้ระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องไวต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสความนิยมในวัตถุทางความเชื่อด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะวัตถุทางความเชื่อที่ประกอบสร้างขึ้นใหม่ที่ปราศจากรากเดิม ก็มักจะมาไวไปไวกว่าวัตถุทางความเชื่อที่มีต้นทุนมาแต่เดิม ซึ่งนอกจากจะเห็นวัตถุทางความเชื่อที่ถูกประกอบสร้างขึ้นใหม่แล้ว เรายังเห็นถึงการวนกลับของตลาดวัตถุทางความเชื่อที่ไม่ต่างอะไรกับกระแสแฟชั่น นอกจากนี้ยังพบว่าวัตถุใด ๆ ก็สามารถทำให้กลายเป็นวัตถุทางความเชื่อที่มีความศักดิ์สิทธิ์ได้เช่นกัน เมื่อผ่านกระบวนการข้างต้น

สุกัญญา สุจฉายา (2558 : 114) ได้กล่าวว่า การประดิษฐ์สร้างทางความเชื่อ ยิ่งจำนวนวัตถุทางความเชื่อเกิดขึ้นใหม่มากเท่าใด ยิ่งแสดงถึงจิตใจที่หวั่นไหวไร้ที่พึ่งของคนไทย มีการนำวัฒนธรรมมาเป็นทุน โดยไม่เข้าใจวัฒนธรรมนั้นจริง ๆ และหากมีการสร้างรูปแบบที่แปลกใหม่ ยิ่งทำให้มีการบิดเบือนข้อมูลและนำมาซึ่งความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2560) ได้กล่าวว่า การทำความเข้าใจความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทยมักจะอธิบายภายใต้แนวคิดโครงสร้างการหน้าที่ และเชื่อว่าความเชื่อเป็นเครื่องมือในการทำให้สังคมมีระเบียบและเสถียรภาพ นั่นย่อมหมายความว่าสังคมไทยยังเชื่อว่าความเชื่อมีหน้าที่บางอย่างตอบสนองต่อความต้องการของสังคม

สรุปได้ว่า การทบทวนวรรณกรรมมีความเกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และการประดิษฐ์สร้างต้นทุนทางความเชื่อ ซึ่งทุนดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นเป็นความเชื่อในสังคมไทย นอกจากจะไม่หายไปแล้ว ยังพัฒนาให้มีความหลากหลายมากขึ้นทั้งรูปแบบ ความสะดวกในการเข้าถึง และแพร่ไปยังผู้สนใจที่กระจายอยู่ทั่วในสังคม เพียงแต่อาจไม่สามารถสร้างความเป็นปึกแผ่น หรือความเข้มแข็งได้มากเท่าอดีต เนื่องจากความเชื่อดังกล่าว จะถูกลดทอนกลายเป็นความเชื่อและศรัทธาของกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ซึ่งมุ่งตอบสนองต่อความต้องการของปัจเจกเป็นหลักมากกว่าการตอบสนองต่อการดำรงอยู่ของสังคม โดยเฉพาะความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งมักพบวัตถุทางความเชื่อทั้งที่มาจากรากฐานความเชื่อเดิม และประกอบสร้างขึ้นใหม่ โดยไม่สนใจความถูกต้องของข้อมูลหรือที่มาที่ไปแต่อย่างใด เน้นความหมายและประสบการณ์เป็นสำคัญ

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม เอกสาร โดยมีการจัดกระทำข้อมูล หาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล หรือตัวแปรเพื่อให้นำไปสู่ความเข้าใจต่อสิ่งที่เห็นและเป็นอยู่ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษาหลักการพื้นฐานสำคัญของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูล

1.1 ขอบเขตการวิจัย

1) ด้านพื้นที่ ครอบคลุมพื้นที่ 17 หมู่บ้านในตำบลแคน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม ได้แก่ ชุมชนบ้านแคนหมู่ที่ 1 ชุมชนบ้านตาแย หมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านแวงชัย หมู่ที่ 3 ชุมชนบ้านหนองโจด หมู่ที่ 4 ชุมชนบ้านโคกกลาง หมู่ที่ 5 ชุมชนบ้านเขวาสี หมู่ที่ 6 ชุมชนบ้านแกนน้อย หมู่ที่ 7 ชุมชนบ้านดงิ้ว หมู่ที่ 8 ชุมชนบ้านแวงเหล่า หมู่ที่ 10 ชุมชนบ้านโคกช้าง หมู่ที่ 11 ชุมชนบ้านโคกใหญ่เหนือ หมู่ที่ 12 ชุมชนบ้านป่าจิก หมู่ที่ 13 ชุมชนบ้านหัวนาทัย หมู่ที่ 14 ชุมชนบ้านแคนเหนือ หมู่ที่ 15 ชุมชนบ้านโคกสะอาด หมู่ที่ 16 และชุมชนชุมชนบ้านโคกใหญ่ใต้ หมู่ที่ 17

2) ด้านเนื้อหา ความเชื่อ ความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม และศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุพระบู

3) ด้านกลุ่มเป้าหมาย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน เช่น พระสงฆ์ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มผู้นำพิธีกรรม กลุ่มผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลแคน ตัวแทนประชาชน รวมถึงประชาชนทั่วไป ที่ร่วมงานประจำปีรวมทั้งหมด 30 รูป/คน

1.2 เครื่องมือการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาภาคสนามและการศึกษาเอกสารในการจัดการทรัพยากรน้ำของอีสานตอนบน โดยใช้เครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การบันทึกภาคสนาม การสนทนากลุ่ม

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล 1) สัมภาษณ์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี ที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบในการออกแบบ 2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม นำเครื่องมือ คือ การสัมภาษณ์ สังเกต รวมถึงการสนทนากลุ่มไปใช้กับการเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

3. ขั้นตอนการนำเสนอข้อมูล

ดำเนินการนำเสนอข้อมูลผ่านการใช้นวนคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาตีความปรากฏการณ์ความเชื่อและนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบการประดิษฐ์สร้างต้นทูนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนตำบลแคน อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่ามีอยู่ 4 หัวข้อ ดังนี้

1. การประดิษฐ์ต้นทูนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ

ภาพที่ 1 พระธาตุพระบุ การประดิษฐ์ต้นทูนทางความเชื่อ
ที่มา: ศุภโชค ดงสมบัติ (2567ก)

ชุมชนตำบลแคนมีการประดิษฐ์สร้างต้นทูนทางความเชื่อที่เกี่ยวกับพระธาตุพระบุ ผ่านประเพณีและพิธีกรรมนมัสการสงฆ์พระธาตุพระบุเป็นประจำทุกปี องค์พระบุและองค์พระธาตุพระบุเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านแคน ชาวบ้านลูกหลานได้กราบไหว้บูชาขอพรเพื่อความศิริมงคลต่อตนเองและครอบครัวและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเฉพาะในวันพระวันสำคัญทางศาสนาและช่วงเทศกาลต่าง ๆ ด้วยความศรัทธาและแรงศรัทธาชาวบ้านได้น้อมจิต

อธิษฐานเสี่ยงทายชะตาชีวิตของตนเองและลูกหลานขอพรให้คุ้มครองทำให้ชาวบ้านแคลนอยู่เย็นเป็นสุขตลอดเรื่อยมา และเรื่องราวความเป็นมาของศาลปู่ตา ตำนานหมู่บ้าน และ งานบุญคุณลาน ชุมชนได้จัดสร้างองค์จำลองพระบุสำหรับใช้ประกอบพิธีกรรม ทั้งยังมีการจัดงานบุญประจำปี เช่น นมัสการพระธาตุพระบุ ควบคู่กับบุญคุณลาน รวมถึงมีการบวงสรวง ร่ำบวงสรวง ห่มผ้าพระธาตุ ทำบุญตักบาตร และจัดมหรสพสมโภช ซึ่งถือเป็นการประดิษฐ์สร้างทุนทางวัฒนธรรมให้เชื่อมโยงกับศาสนาและความเชื่อในวิถีชีวิต ทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นถึงการใช้ความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนในการรังสรรค์ขนบธรรมเนียมให้กลายเป็นประเพณีที่เป็นที่ยอมรับ มีการสำรวจและกำหนดเส้นทางเชื่อมโยงพื้นที่จุดท่องเที่ยวสำคัญในตำบลแคน

2. การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อกับกิจกรรม

นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนตำบลแคน โดยมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับพระบุ ศาลปู่ตา ตำนานหมู่บ้าน และงานบุญคุณลานแล้ว ยังมีกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ดังนี้

2.1 การประดิษฐ์ทุนทางสังคม

กิจกรรมเข้าชมบ้านเขวาค้อ - ไร่สดไร่ สมุนไพรไทยวาปี กลุ่มวิสาหกิจสมุนไพร ซึ่งแหล่งเรียนรู้ การผลิตสมุนไพรปลอดภัย เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็ก ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 97 หมู่ 6 บ้านเขวาค้อ ตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ก่อตั้งขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนมีงานทำยามว่างและต่อยอดความรู้ท้องถิ่น โดยมีกิจกรรมหลากหลาย เช่น การทำอาหาร การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน และการปลูกผักปลอดสารพิษ และชมตลาดสินค้าท้องถิ่น เช่น เห็ด ผักป่า และอาหารตามฤดูกาล ตลาดชุมชนตำบลแคน เป็นตลาดที่ชาวบ้านนำสินค้ามาวางขาย เช่น อาหารป่า เห็ด ผักผลไม้ แม่ค้าขายส้มตำไถ่ย่าง และอื่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะเห็ดเก็บมาจากป่าชุมชนดงใหญ่ และโคกใหญ่ ออกมาจำหน่ายเป็นอาหารตามฤดูกาลให้กับผู้ที่สนใจได้เรียกซื้อตามความเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ การปลูกผักและเลี้ยงโคขุน

2.2 การประดิษฐ์ทุนทางวัฒนธรรม

ป่าชุมชนดงใหญ่และโคกใหญ่ มีเครือข่ายชุมชนกว่า 20 หมู่บ้านร่วมกันรักษาป่าผืนใหญ่ ที่เป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค และปัจจัยสี่ของชาวบ้าน ป่าชุมชนดงใหญ่และโคกใหญ่ ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เป็นผืนป่าธรรมชาติขนาดใหญ่ราว 4,266 ไร่ ครอบคลุม 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล ซึ่งนับเป็นป่าสมบูรณ์ผืนสุดท้ายของจังหวัดที่มีป่าไม้ไม่น้อยที่สุดในภาคอีสาน ชาวบ้านจึงรวมตัวกันจัดตั้งเครือข่ายป่าชุมชนโคกใหญ่ เพื่อปกป้องรักษาผืนป่านี้ให้คงอยู่ตลอดไปป่าชุมชนทั้งสองผืนนี้เป็นป่าเต็งรังบนเนินสูง ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยไม้หลายชั้น พืชสมุนไพร และเป็นที่อยู่อาศัยสัตว์นานาชนิด กระแสน้ำจากป่าหล่อเลี้ยงท้องนา ช่วยลดดินเค็มเพิ่มปุ๋ยธรรมชาติ และเป็นแหล่งอาหารให้คนและสัตว์น้ำ สำหรับคนในชุมชน ป่านี้เปรียบเสมือน “พ่อแม่” และ “ตู้กับข้าว” ขนาดใหญ่ ที่ให้ทั้งอาหาร ยา สมุนไพร ไม้ฟืน วัสดุก่อสร้าง จนถึงใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ไม้ทำเรือ นันทุ้ม สมุนไพรรักษาโรค และไม้สำหรับเผาศพ ป่าแห่งนี้จึงหล่อเลี้ยงวิถีชีวิตคนตลอดทุกฤดูกาล โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อหา การรวมตัวกันจัดการป่าเริ่มจริงในปี พ.ศ. 2535 เมื่อผู้นำทั้ง 14 หมู่บ้านประชุมกำหนดกติกาการใช้ป่าตั้งคณะกรรมการ และพัฒนาเป็นเครือข่ายอนุรักษ์ป่าชุมชนโคกใหญ่ที่ขยายเป็น 20 หมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2540 รักษาป่าผืนนี้ไว้เป็นมรดกให้ลูกหลาน เหมือนที่บรรพบุรุษรักษาไว้ให้พวกเขา

2.3 การประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อ

ชุมชนบ้านแคน เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ที่มีทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับ พระธาตุพระบุ และทรัพยากรทางวัฒนธรรมมากมาย เช่น งานนมัสการพระธาตุพระบุ สินค้าโอท็อป วิสาหกิจชุมชน พระเครื่อง และเรื่องเล่าตำนานต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ถูกสร้างสรรค์ ประดับแต่ง และต่อยอดจากความเชื่อ ศาสนา ประเพณี และประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น จนกลายเป็นพิธีกรรมประเพณีของชุมชน และบ้านตำบล ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติการตั้งถิ่นฐาน การปรับตัววัฒนธรรม ศาลตาประชาว และประเพณีบุญห่มเกลือ (บุญเบิกบ้าน) รวมทั้ง กิจกรรมศึกษาแหล่งเรียนรู้ประวัติการตั้งถิ่นฐาน การปรับตัววัฒนธรรม ศาลตาประชาว และประเพณีบุญห่มเกลือ (บุญเบิกบ้าน) โดยวัดโนนสีลา เป็นจุดเรียนรู้ประวัติการอพยพย้ายถิ่นฐานของชุมชน การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การเรียนรู้ศาลตาประชาว และบุญห่มเกลือ (บุญเบิกบ้าน) ซึ่งเป็นกิจกรรมปิดท้ายเส้นทางท่องเที่ยวในตำบลแคน

3. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนตำบลแคน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาพระธาตุพระบุและองค์พระพุทธรูปที่ผุดขึ้นจากพื้นดิน กลายเป็น ศูนย์กลางทางจิตวิญญาณที่ชาวบ้านและผู้คนโดยรอบนิยมมาสักการะ ขอพร บนบานให้สอบได้ เลื่อนตำแหน่ง หรือ เดินทางปลอดภัย ถือเป็นทุนทางความเชื่อที่สามารถพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างแท้จริง โดยมีวัดสระแคน เป็นสถานที่หลักในการจัดงานบุญและต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาทำบุญ มีการพัฒนาเป็นงานประเพณีประจำปีเพื่อดึงดูด นักท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลแคนได้ร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลแคน ผลักดันให้ประเพณีนมัสการพระธาตุพระบุ ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นงานบุญประจำปีของตำบล เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ภายในงาน มีกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญข้าว รำวงสรวง เวียนเทียนบูชาพระธาตุ และการแสดง ฟ้อนรำของแม่บ้าน กลายเป็นเวทีแสดงผลร่วมของชุมชน มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงโบราณวัตถุและวิถีชีวิต เพราะความศักดิ์สิทธิ์และเรื่องเล่าเกี่ยวกับองค์พระบุ ตลอดจนงานประเพณีต่าง ๆ ช่วยให้พระธาตุพระบุกลายเป็น ทรัพยากรทางวัฒนธรรม สำหรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น

ภาพที่ 2 หลวงพ่อพระบุ ความศักดิ์สิทธิ์และเรื่องเล่า
ที่มา: ศุภโชค ดงสมบัติ (2567ข)

จากการที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาชมมาทำบุญมาซื้อสินค้าและเรียนรู้วิถีชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังมีการ สร้างความเข้มแข็งทางสังคมและเศรษฐกิจผ่านการท่องเที่ยว เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและ วัฒนธรรมในตำบลแคน ไม่เพียงแต่ช่วยให้มรดกทางวัฒนธรรมดำรงอยู่ หากยังสร้างรายได้แก่ชุมชน เกิดการรวมกลุ่ม จัดการท่องเที่ยว กระจายรายได้จากการขายสินค้าพื้นถิ่น อาหารป่า และกิจกรรมการแสดงพื้นบ้าน นำไปสู่การพึ่งพา ตนเองและความภูมิใจในอัตลักษณ์ท้องถิ่นสืบต่อไป

4. ผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อกับกิจกรรม

นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ทางสังคม ซึ่งประสบการณ์ด้านบวก ได้แก่ ความสุข การเรียนรู้ วัฒนธรรม และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ส่วนประสบการณ์ด้านลบ ของนักท่องเที่ยวได้รับข้อมูลน้อยไป ปัญหาการ เดินทางไม่สะดวกด้วยรถส่วนตัว ทางสิ่งแวดล้อม ด้านบวก เช่น ชุมชนมีโครงสร้างพื้นฐาน โดยมีการจัดการทรัพยากร อย่างคุ้มค่า ส่วนด้านลบ เช่น มลพิษที่ชาวบ้านเผาถ่าน ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะ ผลกระทบเหล่านี้ เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม เช่น การละเลยปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองความต้องการของ นักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวเองก็อาจก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมโดยไม่ตั้งใจ ด้านวัฒนธรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรมทั้งด้านบวกและลบแตกต่างกันไปตามปัจจัยหลายอย่าง ประสบการณ์

ด้านบวก อาจรวมถึงการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมท้องถิ่น การได้ลองอาหารพื้นเมือง การพบปะผู้คนใหม่ ๆ และการชื่นชมพระธาตุพระบุ วัด และสถาปัตยกรรมวัด ในทางตรงกันข้ามประสบการณ์ ด้านลบ อาจเกิดจากการสื่อสาร และการปฏิบัติต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วยความไม่เคารพ และด้านเศรษฐกิจ ซึ่งประสบการณ์ด้านบวก ได้แก่ การมีรายได้และเกิดอาชีพเข้าชุมชนตำบลแคน ในขณะที่ประสบการณ์ด้านลบอาจเกิดจากปัจจัย เช่น ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสียหาย ซึ่งส่งผลต่อการใช้ประโยชน์ที่มากเกินไป

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนตำบลแคน อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม สรุปที่สำคัญประการแรก คือ การค้นพบว่า ความเชื่อในองค์พระธาตุพระบุมิได้เป็นเพียงเรื่องความศรัทธาทางศาสนา แต่เป็น ทุนทางความเชื่อ ที่ถูกสร้างขึ้น ดัดแปลง และต่อยอดให้กลายเป็นกลไกพัฒนาการท่องเที่ยว และยังเป็นศูนย์กลางในการหล่อหลอมวิถีชีวิต ความสามัคคี และอัตลักษณ์ของชุมชน ประการที่สอง คือ การพบรูปแบบ “ทุนทางความเชื่อแบบผสม” ที่ผูกพันกับทุนทางธรรมชาติ (เช่น ป่าดงใหญ่ที่เป็นคลังอาหาร คลังสมุนไพร และตำนานที่เกี่ยวข้องกับผีน้ำ) และทุนทางวิถีชีวิต (ตลาดชุมชนฟาร์มเป็นไทย วิสาหกิจสมุนไพร) กลายเป็นความเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ ศาสนา และการเกษตรอย่างแนบแน่น ประการที่สาม การเสนอรูปแบบใหม่ของเส้นทางท่องเที่ยว ที่ผสมผสานแหล่งธรรมชาติ พิธีกรรมทางศาสนา และวิถีชีวิตเกษตรกรรมในตำบลเดียวกัน นับเป็นโมเดลที่สะท้อนถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของอีสานสมัยใหม่ ไม่ได้แยกจากวัฒนธรรมการกินอยู่หรือทุนทรัพยากรของหมู่บ้าน แต่เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสทั้งความเชื่อ ประเพณี และธรรมชาติควบคู่กัน และประการสุดท้าย การจัดการทุนทางวัฒนธรรมนี้ ได้สะท้อนรูปแบบธรรมาภิบาลท้องถิ่น เช่น การประชุมคณะกรรมการป่าชุมชน การวางกติกาชุมชน ตลอดจนการผสมผสานบทบาทรัฐกับชุมชนในการจัดงานบุญ ซึ่งเป็นบทเรียนใหม่ เกี่ยวกับการจัดการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ที่ต้องอาศัยความร่วมมือและสมดุลกันระหว่าง “เจ้าของวัฒนธรรม” กับ “ผู้ส่งเสริมจากภายนอก” นอกจากนี้ การประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ ไม่เพียงแต่ช่วยอธิบายปรากฏการณ์ของพระธาตุพระบุในตำบลแคนเท่านั้น แต่ยังเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนา และจัดการทุนทางความเชื่อและทุนทางธรรมชาติในพื้นที่อื่น ๆ ที่ต้องการยกระดับการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

2. อภิปรายผล

การศึกษารูปแบบการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของชุมชนตำบลแคน อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า ชุมชนตำบลแคนมีทุนทางมนุษย์ที่สำคัญ ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ตลอดจนเครือข่ายทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็ง (กลุ่มผู้นำศาสนา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มกราคม 2566) ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการจัดการและดูแลกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีต่าง ๆ เช่น การนมัสการพระธาตุพระบุ งานบุญฮีตสิบสองคองสิบสี่ และพิธีสู่ขวัญ ทำให้ความเชื่อที่ผูกพันกับพระธาตุพระบุฝังรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่า ชุมชนตำบลแคนได้ใช้ทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ สมุนไพร ลำน้ำเสียวใหญ่ หนองน้ำ และลำห้วยหลายสาย ซึ่งนอกจากจะเป็นฐานทรัพยากรเพื่อการยังชีพของชุมชนแล้วยังถูกนำมาผูกโยงกับเรื่องเล่าและความเชื่อ เช่น การเข้าไปเก็บสมุนไพรต้องทำพิธีบอกกล่าวเจ้าป่าเจ้าเขา หรือการทำพิธีบวงสรวงเลี้ยงบ้านเพื่อขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล (กลุ่มผู้นำศาสนา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 มกราคม 2566) สิ่งเหล่านี้ถูกจัดการและปรับใช้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและศาสนาในตำบลแคน

การประดิษฐ์สร้างทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ เพื่อให้สอดคล้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จึงไม่ได้หยุดเพียงการจัดงานบุญหรือการเล่าตำนานเท่านั้น หากแต่เป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับการสร้างกิจกรรมใหม่ ๆ เช่น การจัดงานเทศกาล การอบรมสมุนไพร การจัดแสดงผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน (ผ้าไหม เสื้ออก ปลาต้ม ปลาจ๋า) การเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวผ่านจุดสำคัญต่าง ๆ เช่น วัดสระแคน ศาลปู่ตา

โนนพระธรรม และป่าชุมชนดงใหญ่ ทั้งหมดนี้แสดงถึงการประดิษฐ์สร้างทุนทางความเชื่อ ให้ออกมาเป็นรูปธรรมที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจฐานราก

การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Bourdieu (1986) ที่มองว่าทุน ทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่ในรูปของความเชื่อ ค่านิยม และวิถีชีวิต สามารถถูกนำมาเปลี่ยนผ่านเป็น ทุนเศรษฐกิจและทุนสัญลักษณ์ได้หากมีการจัดการอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam (2000) ที่กล่าวถึงบทบาทของความไว้วางใจ เครือข่ายและบรรทัดฐานทางสังคม ในการเอื้อต่อการร่วมมือกันของคนในชุมชนเพื่อเป้าหมายร่วม เช่น การจัดงาน บุญประจำปีที่ต้องอาศัยแรงงานและความร่วมมือจำนวนมาก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้ประสานงาน

อีกทั้งเมื่อพิจารณางานของ ฉลอง พันธจันทร์ (2561) ที่สำรวจศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในพื้นที่มหาสารคาม พบว่า ชุมชนตำบลแคนมีคุณสมบัติใกล้เคียงการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กล่าวคือ มีศาสนสถาน พระธาตุ และประเพณีที่ผูกพันกับวิถีชีวิตคนในชุมชนอย่างแนบแน่น จึงสามารถใช้เป็นจุดขายทางวัฒนธรรมและดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดี

กล่าวได้ว่า การวิจัยนี้ได้สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า การประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ไม่ได้เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ใหม่เพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการนำทุนดั้งเดิมของชุมชน ทั้งทุนทางมนุษย์ ทุนทางทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรม ที่ฝังอยู่ในวิถีชีวิตมาประกอบสร้างอย่างมีจินตนาการและร่วมสมัย จึงเป็นตัวอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดของ ชลดา บุญอยู่ (2556 : 18) ที่ระบุว่า การจัดการทุนทางสังคมและวัฒนธรรมต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและรักษาต้นทุนเหล่านั้นต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ผลการศึกษานี้ต่อยอดย้ำทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคมและแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างชัดเจน และยังช่วยเปิดมุมมองว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในตำบลแคนไม่เพียงเป็นเรื่องของเศรษฐกิจหรือวัฒนธรรมเพียงด้านเดียว หากแต่เป็นการหลอมรวมหลายมิติของทุนในชุมชน ทั้งด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ทรัพยากร และเครือข่ายทางสังคมเข้าไว้ด้วยกัน จึงนับเป็นการประดิษฐ์สร้างที่แท้จริงและตอบโจทย์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างดี

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยนี้เพิ่มเติม จะเห็นว่า แนวทางการประดิษฐ์ทุนทางความเชื่อที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในตำบลแคน ยังสามารถอธิบายและยืนยันด้วยแนวคิดอื่นอีกหลายแนวคิด ได้แก่ แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว (2568 : 42 - 60) ระบุว่า ชุมชนควรมีกระบวนการเพิ่มศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาท้องถิ่นเชิงบูรณาการ เพื่อเสริมสร้างการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนในยุคปกติวิถีใหม่ได้อย่างยั่งยืน โดยมีแนวทาง คือ การมีระบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมของชุมชน การริเริ่มการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนโดยแกนนำท้องถิ่น การประสานงานระหว่างองค์กรภาคี เครือข่าย การสร้างรูปแบบของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนร่วมกันภายในท้องถิ่น และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนต้องเป็น กระบวนการที่มีความต่อเนื่องแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของ ยอดดนัย สุขเกษม (2564 : 1 - 2) ที่เห็นว่า การให้ความสำคัญและคุณค่าวัฒนธรรมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่าให้คุณค่าด้านการแสดงถึงอัตลักษณ์ และด้านสังคมวัฒนธรรมเป็นหลัก ซึ่งนำมาสู่แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์มรดกวัฒนธรรม 2 ด้าน คือ การใช้ตำนานวัดเขาอ้อเพื่อการส่งเสริมอัตลักษณ์ และการใช้ตำนานวัดเขาอ้อ เพื่อการสร้างสรรคสังคมวัฒนธรรม

นอกจากนี้ ยังสัมพันธ์กับแนวคิดเครือข่ายทางสังคมเพื่อการพัฒนาของ หทัยชนก คະตะสมบุรณ์ (2565 : 32 - 48) ที่อธิบายว่า ทุนทางสังคมที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืน ได้แก่ ทุนมนุษย์ทุนสังคม ทุนทางธรรมชาติทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม และแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยวของ สัญญา สะสอง และคณะ (2563 : 35 - 46) ที่ยืนยันว่า ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มี 2 ลักษณะ คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต แนวคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทใหญ่ที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ คือ การมีรูปแบบชีวิตที่เรียบง่าย มีความเชื่อดั้งเดิมในเรื่อง ผืนสมกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแบบไท และทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ หอเจ้าเมือง วัด สะพานไม้ไผ่โขกู่ไล่ การตั้งบ้านเรือน และการแต่งกาย โดยรับเอาวัฒนธรรมที่มาจากประเทศเมียนมาที่ทำให้การท่องเที่ยวแตกต่างจากพื้นที่อื่น อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบเสริมพลัง ของ ดุชนิ คามี (2557) ที่ชี้ว่า

ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในสังคม มีบทบาทในการจัดการศึกษามีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เพื่อพัฒนาคนให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนากลุ่มแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ชุมชน และต้องรู้จักเป็นเจ้าของกระบวนการพัฒนา จึงจะยั่งยืนจริง

เมื่อขยายในระดับต่างประเทศ จะยิ่งชัดเจนว่ากระบวนการนี้ตอบรับกับแนวคิด Cultural Sustainability ของ Throsby (1995) ที่เห็นว่า การพัฒนาเศรษฐกิจต้องดำเนินควบคู่ไปกับการรักษามรดกทางวัฒนธรรม แนวคิด Community-Based Tourism ของ Murphy (1985) ที่มองว่า การท่องเที่ยวต้องจัดการโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อรักษาทรัพยากรและวิถีชีวิตท้องถิ่น ตลอดจนแนวคิด Social Embeddedness ของ Granovetter (1985) ที่กล่าวว่า กิจกรรมเศรษฐกิจฝังตัวอยู่ในโครงสร้างสังคมและค่านิยมร่วมกัน

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีการจัดงานเทศกาล หรือฝึกอบรมสมุนไพรมรดกทางวัฒนธรรม แนวคิด Creative Tourism ของ Richards & Raymond (2000) ที่ให้คุณค่ากับประสบการณ์ร่วมเรียนรู้และสร้างสรรค์ร่วมกับคนท้องถิ่น และทั้งหมดนี้ยืนยันแนวคิด Asset-Based Community Development ของ Kretzmann & McKnight (1993) ที่เห็นว่า การพัฒนาต้องเริ่มจากการค้นหาและใช้จุดแข็ง (Assets) ที่ชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น ทุนทางความเชื่อ และประเพณี ไม่ใช่เพียงมองหาปัญหาแก้ไข

การบูรณาการแนวคิดทั้งในและต่างประเทศนี้ ยิ่งทำให้ข้อค้นพบจากการวิจัยเรื่องพระธาตุพระบุในตำบลแคนเด่นชัดว่า เป็นรูปธรรมของการใช้ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากร มาประกอบสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงศาสนาและวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน ตอกย้ำแนวคิดทั้งในมิติการพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และความสัมพันธ์ทางสังคม ได้อย่างสอดคล้องครบถ้วน

การนำไปใช้ประโยชน์

1. ประโยชน์เชิงวิชาการที่เกิดขึ้นกับชุมชนตำบลแคน ประกอบไปด้วย เรื่องพระธาตุพระบุ ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรมรดกทางวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ไปประชาสัมพันธ์หน่วยงานและชุมชนสู่สาธารณะ
2. ประโยชน์เชิงนโยบายที่ส่งผลโดยตรงต่อชุมชนตำบลแคน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลแคน ได้ทบทวนผลดีและผลเสียที่เกิดขึ้นจากการรวมงานไหว้พระธาตุพระบุ โดยให้จัดงานไหว้พระธาตุพระบุในช่วงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี
3. ประโยชน์เชิงพื้นที่ที่ส่งผลโดยตรงต่อชุมชนตำบลแคน ชุมชนตำบลแคนมีจุดท่องเที่ยวในตำบลแคน 6 จุด ซึ่งสามารถประชาสัมพันธ์ให้มินิกท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ได้ทั้ง 6 จุด สู่สาธารณะ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เสนอต่อกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ควรกำหนดนโยบายเพื่อบรรจุพระธาตุพระบุเป็น “แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและแหล่งเรียนรู้พระพุทธศาสนาในภูมิภาคอีสาน” โดยสนับสนุนงบประมาณสำหรับการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดสระแคนและป้ายอธิบายประวัติของพระธาตุพระบุและองค์พระบุ รวมถึงประเพณีท้องถิ่นด้วย

1.2 เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลแคน (อบต.แคน) ควรกำหนดนโยบายเพื่อยกระดับงานบุญนมัสการพระธาตุพระบุ และบุญคุณลาน ให้เป็น “งานวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำปี” ของตำบล โดยเน้นให้ชาวบ้านเป็นผู้ออกแบบและจัดการ (Community-Led) และ อบต. สนับสนุนงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เวที ไฟฟ้าระบบเสียง ให้ความพร้อมด้านงบประมาณ บุคลากร หรือความยั่งยืน

1.3 เสนอต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม (อบจ.) ควรกำหนดนโยบายเพื่อบรรจุ “เส้นทางท่องเที่ยวพระธาตุพระบุ – ปาดังใหญ่ - ตลาดชุมชน” เป็นเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมและธรรมชาติของจังหวัด (Cultural-Eco Route) พร้อมทั้งจัดทำป้ายเส้นทาง มัคคุเทศก์ท้องถิ่น และสื่อประชาสัมพันธ์หลายภาษา

2. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

2.1 เสนอต่อสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม สามารถนำข้อมูลผลการวิจัยและเรื่องเล่าตำนานพระธาตุพระบุไปดำเนินการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของจังหวัด และจัดทำสื่อเผยแพร่ (หนังสือ

เล่มเล็ก นิทรรศการเคลื่อนที่) ในโรงเรียนและวัดต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังเยาวชนให้ภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยกลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย ครู นักเรียน วัด โรงเรียนในจังหวัดมหาสารคาม

2.2 เสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบลแคน (อบต.แคน) สามารถนำผลวิจัยเรื่องรูปแบบการประดิษฐ์ สร้างทุนทางความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุพระบุไปวางแผนการจัดงานบุญประเพณี ให้เป็นงานที่เน้นชุมชนเป็นเจ้าของ พร้อมสนับสนุนงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐาน และใช้เป็นข้อมูลจัดเวทีประชาคม เชิญผู้นำชุมชน ผู้เฒ่าผู้แก่ และกลุ่มแม่บ้าน ร่วมออกแบบกิจกรรม เพื่อให้ประชาชนในตำบลแคนรู้สึกเป็นเจ้าของงานบุญอย่างแท้จริง โดยกลุ่ม และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และชาวบ้าน ตำบลแคนทุกคน

2.3 เสนอต่อองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม (อบจ.) สามารถใช้ผลวิจัยเป็นหลักฐานทางวิชาการในการเสนอโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม เช่น จัดงบประมาณเพื่อสร้างป้ายเส้นทาง (Signage) ทำแผนที่ท่องเที่ยว หรือผลิตสื่อประชาสัมพันธ์พระธาตุพระบุ เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญจากต่าง พื้นที่เข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นโดยกลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วย นักท่องเที่ยวทั่วไป นักแสวงบุญ ผู้ประกอบการท้องถิ่น เช่น ร้านอาหาร โฮมสเตย์ ตลาดชุมชน ที่จะได้รับอานิสงส์จากนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

2.4 เสนอต่อผู้นำชุมชนและคณะกรรมการป่าชุมชน สามารถใช้ข้อมูลจากผลวิจัยเกี่ยวกับความสำคัญของป่าดงใหญ่และโคกใหญ่ ในฐานะทุนทางธรรมชาติที่เชื่อมโยงกับพระธาตุพระบุและวิถีชีวิต ไปวางกติกาการใช้ป่าที่เข้มงวดขึ้น และจัดกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติควบคู่กับท่องเที่ยวพระธาตุ โดยกลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย ชาวบ้าน 20 หมู่บ้าน 5 ตำบล รอบป่าดงใหญ่โดยตรง และนักท่องเที่ยวที่จะได้มาเรียนรู้ความเชื่อ และวิถีชีวิตอย่างมีส่วนร่วม

2.5 เสนอต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เช่น ไร่สดใส สมุนไพรไทยวาปี และฟาร์มเป็นไทย สามารถใช้ข้อมูลเชิงเรื่องเล่าตำนาน (Storytelling) จากผลวิจัยไปเชื่อมโยงกับการจัดกิจกรรมฟาร์มทัวร์/เวิร์กช็อปสมุนไพร ให้ผู้มาเยือน ได้ฟังตำนานพระธาตุพระบุควบคู่กับการเรียนรู้ธรรมชาติและอาหารพื้นถิ่น เพื่อเพิ่มเสน่ห์และมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยกลุ่มและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ประกอบไปด้วย นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงสุขภาพ (Wellness Tourism) ที่จะมาสัมผัสวิถีอีสานแท้ ๆ

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเจตคติของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการประดิษฐ์สร้างทุนทางความเชื่อ ประเพณีประจำท้องถิ่น ของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). *ประชากรสูงอายุไทย : ปัจจุบันและอนาคต*. สำนักพิมพ์สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ฉลอง พันธุ์จันทร์ และ สรัญญา วิรัชชวาท. (2558). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวิปัสสนากรรมฐาน ในพื้นที่จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ฉลอง พันธุ์จันทร์. (2561). รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวิปัสสนากรรมฐานของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อีสานตอนกลาง กรณี จังหวัดขอนแก่นและจังหวัดมหาสารคาม. *วารสารศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม*, 7(1), 243 - 267.
- ชลดา บุญอยู่. (2556). *ทุนทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษา บ้านเกาะพิทักษ์ ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. คลังปัญญา มหาวิทยาลัยศิลปากร. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/9904>.
- ดุชนิ ดามี. (2557). การศึกษาตลอดชีวิต : พัฒนาสังคมไทยสู่สังคมแห่งการเรียนรู้. *Mahidol R2R e-Journal*, 1(2), 12 - 30. <https://doi.org/10.14456/jmu.2014.5>.
- นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. (2560). แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย. *วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 25(47), 173 - 197.
- นิตา ชัชกุล. (2554). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นุทิศ เอี่ยมใส. (2555). ทูทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- ปรีนทร์ นาคสิงห์. (2562). พรานบุญ : การประกอบสร้างความหมายและการกลายมาเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 45(2). 323 - 341.
- ยอดดนัย สุขเกษม. (2564). *เศรษฐกิจสร้างสรรค์กับการใช้มรดกวัฒนธรรมเชิงความเชื่อ : กรณีศึกษาดำเนินงานวัดเขาอ้อ อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. TU Digital Collections. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:302659.
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2557). มโนทัศน์ชนชั้นและทุน ของ ปีแอร์ บูร์ดิเอดู. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 2(1), 29 - 44.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2558). *รู้เรื่องพระพุทธรูป* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.
- วิมล จิโรจพันธ์, ประชิต สกฤษณ์พัฒน์, และ อุดม เขยกีวงศ์. (2548). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ*. สำนักพิมพ์แสงดาว.
- ศุภโชค ดงสมบัติ. (2567ก). *พระธาตุพระบุ การประดิษฐ์ทูทางความเชื่อ* [ภาพถ่าย]. การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- ศุภโชค ดงสมบัติ. (2567ข). *หลวงพ่อบุ ความศักดิ์สิทธิ์และเรื่องเล่า* [ภาพถ่าย]. การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- ศุภลักษณ์ ใจวัง. (2558). *การศึกษาโครงสร้างบทบาทหน้าที่และคุณค่าในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สมชาติ อุ๋อัน. (2552). *การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการวางแผน*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และ ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (2568). ทูทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาท้องถิ่น : แนวทางการจัดการระบบเศรษฐกิจชุมชนยุคปกติวิถีใหม่. *วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 5(1), 42 - 60.
- สัณญา สะสอง, ชุตินันต์ สะสอง, และ บุศรา นิยมเวช. (2563). การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ หมู่บ้านแพมบก อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 3(1), 35 - 46.
- สุกัญญา สุจฉายา. (2558). *การประยุกต์ใช้คติชนในการสร้างวัดอุ้มงคลในปัจจุบัน*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- หทัยชนก คตะสมบุญ. (2565). ทูทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอปึงนาราง จังหวัดพิจิตร. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*, 9(10), 32 - 48
- อาทิตย์ บุคดาตวง. (2554). *ความสามารถในการนำทุนทางสังคมออกมาใช้ของชุมชนบ้านบางไพร อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์]. คลังปัญญาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. <http://repository.nida.ac.th/handle/662723737/2088>.
- อารีย์ นัยพินิจ, ฐิษฐณา มณีเนตร, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, และ ภัทรพงษ์ เกริกสกุล. (2556). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 5(1), 31 - 40.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In Richardson, J. G. (Eds.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (155 – 172). Greenwood Press.
- Granovetter, M. (1985). Economic Action and Social Structure : The Problem of Embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91(3), 481 - 510.
- Kretzmann, J. P., & McKnight, J. L. (1993). *Building Communities from the Inside Out : A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets*. ACTA Publications.
- Murphy, P. E. (1985). *Tourism : A Community Approach*. Methuen.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone : The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Richards, G., & Raymond, C. (2000). Creative Tourism. *ATLAS News*, 23, 16 - 20.
- Throsby, D. (1995). Culture, Economics and Sustainability. *Journal of Cultural Economics*, 19(3), 199 - 206. <https://doi.org/10.1007/BF01074049>.